

SVENSKAR, INVANDRARE
OCH FLYKTINGAR I
RUBRIKERNA

ARBETSRAPPORT NR 63

YLVA BRUNE

ISSN 1101-4679

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

SVENSKAR, INVANDRARE OCH FLYKTINGAR I RUBRIKerna

INNEHÅLL

Bakgrund.....	1
Analys av rubriker.....	2
Tidigare forskning.....	2
Frågeställningar.....	6
Undersökningsmaterial.....	7
Metod och metodproblem.....	8
Resultat.....	9
Sammanfattning och diskussion.....	14
Referenser.....	18
Bilaga: "Kodbok".....	21

Denna undersökning ingår i forskningsprojektet
Invandrar- och flyktingjournalistik - studier kring mediebilder och opinionsklimat,
som finansieras av Socialvetenskapliga Forskningsrådet
med Kent Asp som projektansvarig.

BAKGRUND

Mellan den 19 mars och den 16 juni 1993 genomförde SCB insamlingen av data till en rikstäckande undersökning av den svenska befolkningens attityder till invandring och invandrare. Materialet är bearbetat och publicerat i rapporten *Den mångtydiga toleransen* (Lange och Westin, 1993).

Lange och Westin ville också få en uppfattning om nyhetsmediernas utbud om invandring och invandrare under den period då datainsamlingen pågick. Genom Pressdata beställde man samtliga tidningsartiklar och utskrifter av nyhetsinslag i Dagens Eko och i den rikstäckande televisionen från den 17 februari till och med den 30 april 1993, med anknytning till frågor om invandrare, flyktingar och rasism - sammanlagt 2156 tidningsartiklar och utskrifter av nyhetsinslag. Det visade sig dock inte möjligt att inom ramarna för deras projekt genomföra en systematisk studie av detta material, och så småningom fick jag fria händer att använda det.

Mer än hälften av materialet härrör från storstadstidningar och etermediernas rikstäckande nyhetssändningar. Det är rubrikerna till dessa 1351 artiklar och nyhetsinslag, som beskrivs i denna uppsats. Min analys av rubrikerna är i huvudsak kvantitativ. Avsikten är att visa vilka ämnesområden som dominerar nyhetsbevakningen i invandrar- och flyktingfrågor under perioden, i vilka aktörsroller invandrare/flyktingar respektive svenskar uppträder och hur relationerna framstår mellan olika aktörer.

Analysen skall ses som inledning till en större, i huvudsak kvalitativ, innehållsanalys av valda delar av mediematerialet, som kommer att relateras till attitydundersökningens resultat.

Ett viktigt resultat i attitydundersökningen från 1993 är att den svenska befolkningen har blivit mer restriktiv till flyktinginvandring och mer skeptisk i förhållande till flyktingpolitiken än tidigare, ett resultat som starkt bekräftas i andra undersökningar (Demker 1993, 1995).

Ett annan förändring är att attityderna till invandrare och till invandrares eventuella önskan att bevara sina kulturella särdrag har blivit något mer positiva; det finns en svag positiv förändring jämfört med 1987, då en motsvarande undersökning gjordes. "Toleransen" med invandrare har dock minskat kraftigt i ett avseende, jämfört med 1981 (då också en attitydundersökning av samma slag gjordes) och 1987. Det gäller personer som har begått brott - betydligt fler anser 1993, jämfört med 1981 och 1987, att personer som saknar svenskt medborgarskap skall utvisas ur landet även efter ringare brott.

Det är alltså särskilt intressant att titta efter egenskaper i medieutbudet som har att göra med flyktinginvandringen och flyktingpolitiken, med beskrivningar av invandrare och deras kultur samt på material som har med invandrares brottslighet att göra.

ANALYS AV RUBRIKER

Rubriker värderar och sammanfattar informationen i nyhetsinslag och artiklar. Ofta uttrycker de också genom sitt ordval ur vilket perspektiv och med vilken hållning händelser, skeenden och aktörer skall uppfattas. Rubriken blir ett redskap för läsaren att sortera informationen och konstruera innebörden i artikeln. (Van Dijk 1991).

Rubriker är med nödvändighet förenklingar och de är ofta mer tillspetsade än artikelns brödtext. Rubriker sorterar brödtexter i kategorier och schabloniserar dem i korta ordalag. Rubriker älskar motsättningar, och de använder ord och ordsammansättningar som kan förväntas fånga läsarens uppmärksamhet.

Rubrikernas schabloner och tillspetsningar motsvarar inte alltid texternas innehåll. Så var till exempel "rasism", med avledningar och i sammansättningar som "rasbråk", "raskrig", "rashets", under mitten av åttiotalet ett rubrikord som användes även för att dra uppmärksamhet till artiklar, som i huvudsak handlade om mer triviala frågor (Brune 1990).

En beskrivning av rubrikernas innehåll i en viss fråga behöver med andra ord inte vara en rättvisande sammanfattning av innehållet i nyheterna i samma fråga.

Icke desto mindre har en analys av rubriker poänger: Rubrikerna är nyheternas ansikte - det som nyhetsmakarna väljer att först visa fram - och samtidigt det som människor i första hand läser i tidningen. Jarlbro (1989) har funnit, att när människor läser tidningar, så tittar de på rubrik, ingress, bild och bildtext. Mera sällan läses hela texten.

Den ytliga bild av nyhetsinnehållet inom ett ämnesområde, som en rubrikanalys ger, kan alltså tänkas svara mot den bild som den icke specialintresserade tidningsläsaren får av samma ämnesområde. Denna bild är samtidigt ett resultat av olika redaktionella överväganden, vilka har syftat till att skapa goda eller slående sammanfattningar av olika nyhetshistorier.

Analysen kan kartlägga strukturen i denna bild - återkommande teman, aktörer och relationerna mellan dessa.

TIDIGARE FORSKNING

Mediebilder i USA, Storbritannien, Holland.

Innehållsanalyser av mediematerial relaterat till invandrare och minoriteter (Hartmann & Husband 1974, Critcher m fl 1977, Hedman 1985, Van Dijk 1989) tyder på att detta material utgör en liten, men relativt konstant del - cirka två procent - av det totala nyhetsutbudet i västvärldens massmedier.

Det tycks också som de tolkningsmönster av invandringsfrågor och etniska relationer som etablerats i västvärldens massmedier är tämligen likartade från land till land.

Den i USA numera klassiska *Kernerrapporten* från 1968, som handlar om hur medierna rapporterade om "ras"oroligheterna under sextiotalets långa, heta somrar, sammanfattar sina slutsatser såhär:

Medierna misslyckades i att belysa orsakerna till och följderna av de inrikespolitiska oroligheterna, liksom de underliggande "ras"relationsproblemen.

"In defining, explaining and reporting this broader, more complex and ultimately far more fundamental subject, the communications media, ironically, have failed to communicate."

Medierna hade struntat i den svarta befolkningens problem i årtionden och oroligheterna kom att beskrivas "from the standpoint of a white mans world." (Ibid. s. 366.)

Kernerrapporten blev startpunkten för en viss självsanering inom medierna. Senare analyser av nyhetsutbudet tyder dock på att "the standpoint of a white mans world" fortfarande utgör avstamp för nyheternas innehåll och utformning i USA (Wilson & Gutierrez 1985, Daniel & Allen 1988, Downing 1988, Martindale 1990, Entman 1990, Ettema 1990, Fiske 1994).

Hartmann och Husband (1974) fann i sin likaledes klassiska innehållsanalys av brittiskt mediematerial att ett tolkningsmönster av "ras"frågan hade etablerats i början av sjuttioalet, ett mönster som alltmer styrde uppmärksamheten i medierna. Allt mindre bekymrade sig pressen om underliggande orsaker till främlingsfientlighet och diskriminering och allt mer ägnade man sig åt manifesta yttringar av fientlighet mellan olika grupper. Allt mindre ägnade sig nyheterna åt immigranternas bristande tillgång till materiella resurser och allt mer åt lagstiftning och regleringar som syftade till att begränsa invandringen.

I detta nyhetsperspektiv presenterades immigranterna inte som vanliga medborgare, utan endast som hot och problem; inte som en integrerad del av samhället utan som ett slags avvikelse från det "normala", vita, brittiska livet.

Den förklaring Hartmann och Husband föreslår till varför nyhetsutbudet kring "ras"relaterade frågor ser ut som det gör i deras material, tar hänsyn dels till det dominerande värderingssystemet i samhället som helhet och dels till nyhetsproduktionens villkor.

Uppföljande studier i Storbritannien, Kanada och Holland bekräftar i stort sett Hartmanns & Husbands bild (Cricher m. fl. 1977, Van Dijk 1991, Cottle 1992). Inom Centre for Contemporary Cultural Studies i Birmingham gjorde man under åttiotalet ett par försök att analysera ideologiska utgångspunkter i och samhälleliga konsekvenser av pressens hantering av "ras"frågan.

I *Policing the crisis. Mugging, the State and Law and Order* görs en analys av den roll medierna spelade, när det gällde att skapa och strukturera den allmänna opinionen i det brittiska samhället i samband med en våg av rån och överfall i början av sjuttioalet (Hall m fl 1978).

Genom mediernas sätt att arbeta - under tidsbrist, i beroende av källor inom etablissemangen som bär objektivitetens prägel, med gestaltningar där nya skeenden stöps i gamla förståelsekategorier - kom "djävulen" att identifieras som unga svarta män från gettona - trots att många av överfallen de facto begicks av vita engelska killar. Den moraliska panik som

utlöstes i samhället kom att medföra långsiktiga konsekvenser för brittisk immigrationspolitik.

I *The Whites of their Eyes* är syftet att analysera de sätt på vilka medierna "reproducerar rasistiska ideologier" (Hall 1990). Hall menar att den "rasistiska premissen" är uppbyggd kring förställningar om en naturlig rangordning mellan människor av olika ursprung.

Komplexiteten i mediernas konstruktion av "rasfrågan" försöker han belysa genom att göra en distinktion mellan "öppen" och "inferentiell" rasism. Humana, liberala idéer om goda etniska relationer kommer till uttryck i vissa delar av den brittiska pressen, jämsides med explicit rasistiskt nyhetsmaterial i andra tidningar.

Men även i det liberala mediematerialet förekommer "inferentiell rasism"; skildringar av händelser och situationer, som vilar på outtalade och förgivettagna rasistiska premisser.

"Inferentiell rasism" i medierna uttrycks bland annat genom de "vitas" tolkningsföreträdare i frågor som har med "ras" att göra.

I nyhetsbevakningen av "svartas" reaktioner på trakasserier från polisen eller från rasistiska grupper, etiketterar medierna dessa händelser som "upplopp" och "raskrig" och anammar polisens definitioner av vad som sker.

Att journalisterna själva hävdar att de står på en liberal och humanitär grund i "ras"frågan är utan betydelse, säger Hall, så länge de konstruerar denna fråga utifrån en rasistisk logik.

Under åttiotalet kom tonvikten i forskningen att ligga på *hur* medierna reproducerar rasistiska synsätt - man söker frilägga hur olika lingvistiska och semantiska mönster uttrycker olika ideologier (t ex Trew 1979, Downing 1984, Hansen & Murdock 1985, Sykes 1985, 1988).

Van Dijk har i stor utsträckning arbetat med kvantitativa, lingvistiska innehållsanalyser för att bestämma mediernas innehåll och innebörd och kompletterat dessa med närläsningar av enskilda artiklar. Han har till exempel räknat ord i rubriker och funnit att de fyra vanligaste rubrikorden till artiklar i "ras"relaterade frågor i brittisk press 1981-1986 är i följande ordning: *police, riot, black och race*.

Han har också räknat ut hur ofta olika ämnen förekommer i brittisk och holländsk press, vilka aktörer som uppträder och vem eller vilka som får uttala sig i artiklarna. Ett intressant resultat är att minoritetsmedlemmar endast citeras i en femtedel av alla artiklar, där de uppträder som aktörer, medan aktörer ur majoriteten yttrar sig i mer än hälften av artiklarna. I 3,8 procent av alla artiklar är det en citerad minoritetsmedlem som anger det perspektiv som artikeln skrivs ur (Van Dijk 1988, 1991).

Van Dijk, som har gått igenom en stor del av forskningen inom området, hävdar att nyheter i västländerna med anknytning till invandrare och minoriteter rör sig inom ett begränsat antal områden:

- a. Immigration, with special emphasis on problems, illegality, large numbers, fraud, and demographic or cultural threats.
- b. Crime, with special focus on "ethniced" or "racialised" crimes, such as drug trafficking, mugging, theft, prostitution, hustling, violence or riots.
- c. Cultural differences, and especially cultural deviance, such as "backward" habits, religious fundamentalism, and all social problems of ethnic relations that are explained in terms of assumed cultural properties of minorities.

d. Ethnic relations, such as ethnic tensions, discrimination, racial attacks, and other forms of (right-wing) racism, usually defined as regrettable incidents, and often attributed to the presence and behaviour of minorities themselves, thus blaming the victim. Also Affirmative Action and quotas are major topics, usually defined however as controversial and conflictive. (Van Dijk 1993:248.)

Mediebilder i Sverige.

Systematiska, kvantitativa innehållsanalyser av samma slag som i Storbritannien och Holland har inte gjorts i Sverige.

Hedman, som gjorde en genomgång av TT-material, pressklipp och Dagens Ekoinslag från åttiotalets första år, hävdar att svenska medier vanligen beskriver invandring som något för Sverige positivt och att invandrare i allmänhet presenteras neutralt och i situationer som "inte är direkt belastande för dem". Men "under senare år tycks presentationen av invandrare och invandring i massmedierna ha blivit mer negativ och omnämmanden i konfliktartade situationer ha ökat." (Hedman 1985:158.)

I *Flyktingfrågorna i pressen 1985 - 1988* (Brune 1990) görs försök att bestämma och karakterisera de genrer i svensk press, i vilka flyktingfrågorna behandlas samt de perspektiv och förgivettaganden som präglar nyhetsrapportering och opinionsklimat under perioden. En slutsats är att flyktingar och invandrare blir intressanta för medierna i första hand när de kan uppfattas vara i konflikt med svenskar eller med det svenska samhället, samt att när de uppträder som individer ägnade att väcka sympati är det i allmänhet i typsituationer, där de skildras som offer.

Integrationsfrågor behandlas mycket sparsamt under perioden, medan frågor kring flyktinginvandringen och kontrollen av denna dominerar nyhetsutbudet. Okontrollerade och delvis felaktiga föreställningar om en hotande flyktinginvasion, en ökande främlingsfientlighet och en hårdnande flyktingpolitik utgör utgångspunkter för en stor del av rapporteringen.

Undersökningen uppmärksammar ett mönster i svensk nyhetsrapportering som också belagts i kvantitativa analyser av brittiskt och holländskt pressmaterial (Van Dijk 1991); att invandrare eller flyktingar sällan själva ges utrymme att uttolka och beskriva de händelser som nyheterna beskriver, utan att svenska myndighetspersoner är de primära uttolkarna (Brune 1990).

Senare studier beskriver hur nyheter kring flyktingarnas ankomst till vårt land kretsar kring hotbilden av en möjlig flyktinginvasion österifrån samt kring brottet "människosmuggling", medan flyktingarnas egen bakgrund inte uppmärksammas (Brune 1993, Leivik Knowles m fl 1995). Det är "myndighetspersonerna som får skapa föreställningsramen och sammanhanget i rapporterna, medan flyktingarnas egen medverkan i medierna reduceras till den roll som denna föreställningsram tillskriver dem" (Leivik Knowles m fl.1995:108).

Det är svårt att på basis av tidigare forskning säga säkert om och hur svensk journalistik om invandrare och flyktingar har förändrats över tid. I några avseenden är det emellertid uppenbart att den bild som Hedman (1985) ger inte längre stämmer. Vid början av åttiotalet efterlevdes i regel den pressetiska rekommendationen att inte publicera en brottslings eller

brottsmisstänkt persons nationalitet och invandrare förekom i liten utsträckning i brottsrapporteringen, enligt Hedman.

I underlaget till "Flyktingfrågorna i pressen 1985-1988" utgjorde artiklar om brottslighet en mycket liten del, vilket delvis kan förklaras av att bara pressmaterial direkt relaterat till invandringen studerades, som det utvalts av Pressdata. Samma slag av urval ligger delvis till grund för Hedmans undersökning.

Det är dock mycket som talar för att det har skett en förändring vad gäller rapporteringen kring invandrare och kriminalitet.

I en genomgång av fyra stora dagstidningars material om invandrare under mars 1992, finner författaren att invandrare oftast nämns i samband med kriminalitet av olika slag (Ströman 1992). En analys av Smålandspostens bild av flyktingar i samband med öppnandet av flyktinglussar i Växjö visar att den största kategorin artiklar handlar om flyktingar i kriminella sammanhang (Bengtsson & Månsson 1992).

FRÅGESTÄLLNINGAR

Denna rubrikstudies frågeställningar är grundade i egna tidigare kvalitativa innehållsanalyser av pressmaterial om invandrar- och flyktingfrågor (Brune 1985, 1990, 1993, 1994). Där har jag gjort en del kvantitativa bedömningar, utan att ha underbyggt dem med exakta beräkningar. Det är i första hand dessa bedömningar som testas.

Förväntningarna eller hypoteserna kan formuleras så här:

1. Den övervägande delen av det nyhetsutbud som har anknytning till invandrare och flyktingar handlar om kommande eller relativt nykomna flyktingar/asylsökande; mottagandet av dem, politiken om dem, utvisningarna av dem. Material om integrationsfrågor, gamla invandrargrupper och invandrapolitik intar en blygsam plats i det totala utbudet.
2. Det är svenskar, enkannerligen svenska myndighetspersoner, som intar den aktiva rollen i större delen av nyhetsutbudet om invandrar- och flyktingfrågor.
3. Flyktingar och invandrare förekommer i nyheterna framför allt när de befinner sig i konflikt med svenskar eller med det svenska samhället eller uppfattas som problem för svenskar eller det svenska samhället.
4. Flyktingar framträder i nyheterna som enskilda och sympativäckande individer framför allt när de hotas av utvisning.

Våren 1994 var en artikel av Slavoj Zizek med rubriken *Sorgsna sånger ersätter handling* införd i Dagens Nyheter. Artikeln handlar om västvärldens och västvärldens mediers behandling av krigen i Bosnien-Hercegovina, Somalia och andra fattiga länder. Det som i detta sammanhang är poängen i artikeln sammanfattas sålunda:

den Andre i tredje världen identifieras som ett offer, det vill säga han identifieras i *den mån han är ett offer*. Den Andre som inte längre är beredd att spela rollen som offer blir däremot föremål för ångest - är det fråga om en sådan Andre förkastas han omedelbart som "terrorist", "fundamentalist" och så vidare.

Detta påstående tycks mig värt att testa vad gäller svenska mediers behandling av flyktingar och invandrare - som ju i stor utsträckning kommer från tredje världen. Presenteras den flykting som identifieras som ett passivt offer i mer sympativäckande sammanhang än den som identifieras som en aktiv och handlande varelse?

Tyvärr kan bara offerdimensionen antydast i den grovhuggna analys som jag gör av rubrikerna. Den hypotes som är möjlig att undersöka är följande:

5. När flyktingar/invandrare framträder som subjekt i medierna framstår de oftare i en negativ dager än när de framträder som objekt för andras agerande.

En jämförelse mellan svenska och invandrade aktörer måste göras i detta sammanhang. Kanske är medielogiken generellt sådan att de som utnämns till handlande varelser också presenteras i belastande sammanhang.

UNDERSÖKNINGSMATERIAL

De rubriker som analyseras var införda i storstadspress, i rikstäckande nyheter i TV samt i Dagens Eko under perioden 1993-02-17 - 1993- 04-30. Sökord för insamlingen av artiklar, telegram och nyhetsinslag var *invandrare, flykting, asylsökande, rasism*, vilket innebär att i stort sett allt nyhetsmaterial med anknytning till invandrar- och flyktingfrågor bör ingå.

Materialet har emellertid två viktiga tillkortakommanden. Dels framgår inte placeringen i tidningen - artiklarna är utklippta ur det sammanhang i vilket de en gång lästes och det är svårt att bedöma deras dignitet relativt annat nyhetsmaterial. Dels ingår i allmänhet inte artiklar i urvalet, där invandrare figurerar i andra egenskaper än som invandrare.

Därigenom blir det svårt att bedöma i vilken uträkning medierna integrerar människor med invandrarbakgrund i det vanliga nyhetsmaterialet.

Notiser om brott, där man anger gärningsmannens nationalitet eller invandrarskap eller att vederbörande kommer att utvisas efter avtjänat straff, finns i allmänhet inte heller med i Pressdatas urval. Eftersom dessa notiser verkar bli allt vanligare och sannolikt har ett högt läsvärde, torde de ge ett viktigt bidrag till mediernas bild av invandrare. Att dessa notiser inte ingår i materialet, är en brist som läsaren bör hålla i minne.

1352 rubriker ingår ursprungligen i undersökningen. Cirka 15 procent av dem utgörs av rubriker till ledare, debattartiklar, insändare och recensioner. Dessa undersöks inte. Cirka 5 procent av rubrikerna är inte kodbara av den anledningen att de inte handlar om invandrar- eller flyktingfrågor i Sverige eller för att det inte framgår vad de handlar om.

Återstår 1065 kodade och undersökta rubriker av vilka 1040 är kodade med avseende på alla variabler.¹

METOD OCH METODPROBLEM

En innehållsanalys av det slag jag har genomfört har fördelen att den kan belysa enkla egenskaper och strukturer i ett stort mediematerial. Samtidigt gör analysen våld på verkligheten i den meningen att texter fyllda av en lång rad innebörder bara beaktas i några få avseenden och att nyanser och flertydigheter skalas bort.

Det har sagts om innehållsalyser att de skall röra sig på textens intersubjektiva yta, och endast uppmärksamma det som uppmärksammas på samma sätt av varje läsare. Kategorier och variabler skall vara så intuitivt självklara att analysen kan tillämpas med samma resultat av olika personer med gemensamt språkbruk (t ex Krippendorf, 1980). Detta är ett ideal som jag har hållit för ögonen.

Samtidigt innebär en kvantitativ innehållsanalys av detta slag att man konstruerar ett mycket grovt och enkelt språk till vilket det naturliga språket skall anpassas. "Översättningen" av texten till analysens kategorier är inte alltid intuitivt självklar. Kategoriseringen innebär att man tvingas skapa kriterier som gör det möjligt att välja en tolkning framför andra, som kan tyckas vara lika rimliga tolkningar utifrån vardagsspråksanvändarens synvinkel. Den intersubjektiva hållbarheten bygger på att de som utför analysen har lärt in ett för syftet konstruerat språk och bestämt sig för att tillämpa gemensamma regler i tolkningen av texterna.

I detta fall har jag ensam stått för regelverk och analys - men jag föreställer mig att analysen - efter viss inläring - är enkel att tillämpa på samma sätt som jag gjort.² Om den är fruktbar i den meningen att den ger någon viktig kunskap eller förståelse är en annan fråga.

Så här har jag gått till väga. Rubrikerna har kategoriserats i sex ämnesområden, som fångar upp i stort sett allt mediematerial på temat invandrar- och flyktingfrågor.

Jag har sökt det propositionella innehållet i rubrikerna och mer specifikt letat efter subjekt, objekt och en relation dem emellan, vilket innebär att jag har omvandlat frågor, elliptiska satser och, när det har tyckts mig möjligt, villkorssatser till indikativa satser. Det är rubriken som helhet som är analysenhet. Rubriker består inte sällan av två, någon gång av flera

¹I resultatredovisningen framgår att 1054 rubriker kunnat koda med avseende på ämnesområde och 1050 med avseende på relation. Antalet kodade subjekt i rubrikerna uppgår till 1061 och antalet objekt till 1046.

²För att testa den intrasubjektiva reliabiliteten i kodningen drog jag ett urval bestående av var tionde rubrik (101 stycken sedan insändare och ej kodbara rubriker sorterats bort) och kodade dessa på nytt. Kodningen avvek från den tidigare vad gällde femton variabelvärden. Eftersom varje rubrik kan ha 36 olika värden och de 101 rubrikerna sammanlagt 3 636 värden kan den intrasubjektiva reliabiliteten betraktas som tillfredsställande.

Resultaten från urvalet överensstämmer också i hög grad med den bild som hela undersökningen ger.

satser, ibland likvärdiga i styrka, ibland inte; ibland av två varandra motsägande påståenden, ibland av två som stöder varandra. I samtliga fall har rubrikens ingående satser omvandlats till ett enda påstående - i några få fall med två subjekt.

Min utgångspunkt är att en beskrivning av fördelningen av subjekt-respektive objektsroller i rubrikerna har något viktigt att säga om ett förhållningssätt till svenskar - invandrare inom medierna. Dels kan det framgå i vilken omfattning och inom vilka områden medierna uppmärksammar svenskars respektive invandrares uttalanden och handlingar. Dels kan analysen beskriva fördelningen av aktiva och passiva roller mellan svenska respektive invandrade aktörer i rubrikernas värld.

En av förutsättningarna för klassifikationen är att jag har betraktat passiva och aktiva konstruktioner av satser som innehållande samma propositionella mening. I rubriken "Fyra häktade för knivmordet" klassificerar jag de fyra häktade som objekt för den svenska myndighetens handling. Analysen tar inte hänsyn till den transitiva aspekten av satsen - att agenten utelämnats och de fyra som är häktade för knivmordet framstår som minst lika aktiva som den åklagare som låtit häkta dem. "Knivmordet" fångas i min analys bara upp i att de häktade som objekt har en negativ karaktär.

Konstruktionen av en sats i aktiv respektive passiv form kan vara ideologiskt meningsbärande (Fowler 1993) - men detta är en av många semantiska meningsfullheter som jag har avstått från att analysera. Det är emellertid värt att påpeka att passivkonstruktionerna är legio och att de svenska myndigheter som i min analys får rollen som subjekt ofta inte uppträder namngivna i rubrikerna. De finns bara där bakom som ordnande och handlande förgivettagna entiteter.

Med subjekt-objektanalysen ville jag också försöka testa Zizeks påstående att det är när den Andre uppträder som "offer", som vi är beredda att skänka honom/henne vår sympati. Offerdimensionen kan antydans i denna studie, framför allt genom att ämnesområdet - till exempel "utvisningsärende" - relateras till aktörernas egenskaper. Det krävs emellertid en mer detaljerad beskrivning av rubrikerna än den som min analys medger, för att man tydligt ska kunna se i vilken mån offerdimensionen framträder.

Relationen mellan aktörerna bestäms som solidarisk, neutral eller konfliktartad och denna kategorisering har i allmänhet inte medfört problem. Här är syftet att belysa i vilken mån rubrikerna i ämnet invandrar- och flyktingfrågor är konfliktorienterade.

RESULTAT

Mer än hälften av de 1069 rubrikerna är publicerade i en morgontidning och de bilder som morgontidningarna ger av invandrar- och flyktingfrågorna dominerar helhetsresultaten. Nyhetsvärderingen skiljer sig emellertid i viss mån mellan olika medietyper vad gäller rangordningen av ämnesområden.

ÄMNESOMRÅDEN

Flyktingfrågor.

Rubriker med anknytning till flyktinginvandringen är vanligast i alla medietyper. De tre ämnesområdena "flyktinginvandring/flyktingpolitik", "flyktingmottagande", och "utvisningar/enskilda fall" utgör tillsammans 63 procent av rubrikerna.

Rubriker som handlar om rättsliga åtgärder i förhållande till den så kallade "människosmugglingen" har hänförts till ämnesområdet "brottslighet". Inräknat dessa torde artiklar med anknytning till flyktinginvandringen och flyktingarnas första tid i Sverige svara för ungefär 70 procent av nyhetsutbudet i invandrar- och flyktingfrågor.

Tabell 1. Ämnesområden i rubrikerna i olika medier. Procent.

	Morgontidningar	Kvällspress	TT	TV-nyheter	Dagens Eko	Övriga	Totalt
Flykting- inv/pol	18	11	22	20	38	23	19
Flykting- mott	26	15	17	17	16	26	22
Utvis- ningar	16	36	26	39	24	15	22
Integ- ration	15	8	9	2	4	15	12
Rasism	8	7	5	10	5	8	7
Brott	17	23	21	12	13	13	18
Totalt	100	100	100	100	100	100	100
Antal rubriker	567	187	126	41	55	78	1054

Medierna skiljer sig dock en del vad gäller inriktningen i bevakningen av flyktingfrågor. I kvällspressen, TT och i nyheterna i TV utgör utvisningsärenden det största ämnesområdet, medan morgontidningarna och "övrig press" oftare fokuserar själva flyktingmottagandet. Bara Dagens Eko har störst andel material om flyktinginvandringen och politiken kring den.

Integrationsfrågor.

I kategorin "integrationsfrågor" har jag stoppat in ett brett spektrum av rubriker, som på olika sätt handlar om invandrares liv och villkor i Sverige i ett längre perspektiv, än det som omfattar den första fasen av ankomst, förläggningstvistelse och mottagning i en kommun.

I ämnet ingår frågor kring integration och segregation, hemspråk, arbetsliv, religion, kultur, diskriminering och återvändande. En hel del av artiklarna inom detta område har karaktären av featurematerial eller personporträtt och av rubrikernas omfattning att döma, ges detta material ofta relativt stort utrymme.

Särskilt vanliga är emellertid inte integrationsfrågorna i nyhetsmedierna; de utgör 12 procent av hela utbudet under perioden. Integrationsfrågorna är vanligast i morgontidningarna och i kategorin "övrig press", som tycks ha en större andel reportage utan direkt nyhetsanknytning än andra medier. I etermediernas nyhetssändningar är integrationsfrågorna sällan förekommande.

Rasism.

Mitt intryck är att företeelser och frågor med anknytning till rasism och främlingsfientlighet bevakades intensivt i medierna under senare hälften av åttiotalet, bland annat i samband att flyktingmottagandet spreds till en lång rad nya kommuner i landet (Brune 1990). Exakt hur omfattande denna bevakning var, har jag emellertid inte belägg för.

I det undersökta nyhetsutbudet från våren 1993 utgör rubriker inom ämnesområdet rasism/främlingsfientlighet bara sju procent. I kategorin ingår allt från artiklar om kampanjer och temadagar mot rasism och främlingsfientlighet till artiklar som handlar om rasistiska våldsbrott och om rättsliga påföljder.

Eventuellt kan det vara så att intresset för att bevaka rasistiska och främlingsfientliga yttringar hade minskat i medierna vid denna tid. Det finns tyvärr ingen anledning att anta att företeelserna som sådana skulle ha blivit mera sällsynta.

Brottslighet.

Däremot verkar det som intresset för invandrares brottslighet har ökat, jämfört med tidigare. I början av åttiotalet utgjorde nyheter där invandrare utpekades som kriminella en mycket liten del av utbudet (Hedman 1985). Samma sak gällde under åren 1985 - 1988 (Brune 1990). Visserligen förekom då en hel del artiklar om "människosmuggling" i samband med att polisen gav sin bild av flyktinginvandringen, men det är mitt bestämda intryck att rapportering om annan brottslighet med invandraranknytning var mycket ovanlig.

Artiklar om utvisningsshot mot enskilda utgör tillsammans med artiklar om brott merparten av kvällspressens utbud. I kvällspressen är brott det näst största ämnesområdet, när man tar upp frågor med anknytning till invandrare och flyktingar och i morgontidningarna och TT ligger det på tredje plats. Att rubriker om brottslighet nu utgör nära en femtedel av hela det studerade utbudet i invandrar- och flyktingfrågor, kan uppfattas som tecken på att ett trendbrott har ägt rum i nyhetsbevakningen.

Karaktären av denna förändring diskuteras utförligare i sammanfattningen.

AKTÖRERNA OCH DERAS EGENSKAPER

I fyra femtedelar av rubrikerna är det svenskar, som kollektivt eller enskilt, som myndigheter eller privatpersoner, utgör subjekt i det skeende, det uttalande eller den händelse som rubrikerna handlar om. I en femtedel av rubrikerna har invandrare eller flyktingar rollen som subjekt. I ett par procent av rubrikerna är subjektet utländskt.

Svenskar och flyktingar/invandrare har alltså omvända roller i rubrikerna: tre svenskar av fyra uppträder som subjekt medan tre invandrare av fyra uppträder som objekt. Men svenska aktörer förekommer oftare än vad invandrare/flyktingar gör och är både subjekt och objekt i ett par hundra rubriker.

Vilken karaktär tilldelas svenska, respektive invandrade och utländska aktörer?

Låt mig från början säga att jag har varit försiktig med att kategorisera aktörerna som annat än neutrala. För att en aktör skall klassificeras som positiv krävs att rubriken beskriver vederbörande på ett, enligt vedertagna värderingar, uttryckligen sympativäckande sätt. På motsvarande sätt krävs att en aktör uppges vara brottsling eller cynisk, brutal, rasistisk eller maktmissbrukande för att vederbörande skall klassificeras som negativ.

Tabell 2. Aktörer i rubrikerna. Procent.

	Svenska		Invandrade		Utländska	
	Subjekt	Objekt	Subjekt	Objekt	Subjekt	Objekt
Positiv	7	1	12	20	0	8
Neutral	83	80	56	65	34	35
Negativ	10	19	32	15	66	57
Totalt	100	100	100	100	100	100
Antal aktörer	816	340	216	683	29	23

En majoritet av de svenska och invandrade aktörerna hamnar i denna analys i kategorin "neutrala". Inte oväntat avviker kvällstidningarnas rubriker något från helhetsbilden: här får såväl invandrare som svenskar oftare en karakteristik ägnad att väcka sympati eller antipati.

De utländska aktörerna belastas i de flesta medier med negativa drag i en häpnadsväckande omfattning. Den utländske aktören som subjekt är särskilt hotfull; i två rubriker av tre där han uppträder, framstår han i uttryckligen negativ dager.

De svenska aktörerna, som i stor utsträckning består av myndigheter och myndighetsrepresentanter, framstår i rubrikerna som ett monument av neutralitet. Det är dessa aktörer som dominerar hela nyhetsutbudet. Av alla subjekt i rubrikerna är mer än hälften både svenska och neutrala. De invandrade aktörerna ges en mer varierad karakteristik både när de befinner sig i subjektets och objektets position.

Undersökningen ger belägg för att flyktingar och invandrare oftare skildras sympativäckande, när de är föremål för andras åtgärder, än när de

uppträder som handlande subjekt. En invandrare i objektsroll får en positiv karakteristik en gång på fem. Mera sällan är invandraren som subjekt skildrad på ett sympativäckande sätt. En närmare titt på materialet visar att dessa rubriker oftast handlar om personporträtt eller featurematerial inom ämnesområdet integrationsfrågor. När invandraren uppträder som subjekt i rubrikerna riskerar han - det är fråga om män - oftare att karakteriseras negativt. I var tredje rubrik, där invandraren/flyktingen har rollen som subjekt, så är det i ett klart negativt sammanhang.

Om vi vänder på resonemanget och frågar vilka de negativa och positiva svenskarna respektive invandrarna är - är de subjekt eller objekt - så framträder en intressant tendens. Bland de svenska aktörerna är andelen subjekt genomgående högre än bland de invandrade aktörerna. Men andelen subjekt är högst bland dem som skildras positivt och lägst bland dem som skildras negativt. För de invandrade aktörerna gäller motsatt tendens. Andelen subjekt är lägst bland dem som skildras positivt och högst bland dem som skildras negativt.

95 procent av de svenskar som beskrivs uttryckligen positivt är också subjekt i rubrikerna. De är, intressant nog, den grupp av aktörer som får det i särklass största utrymmet, när de väl uppträder. Dessa positiva svenskar uppträder framför allt inom ämnesområdet "rasism", där de går till rätta med andra, negativt belastade svenskar. De rasistiska svenskarna framstår i detta rubrikmaterial oftast som objekt för andra svenskar.

Invandrare karakteriseras i enlighet med ett spegelvänt mönster. De invandrare som skildras i positiva och sympativäckande ordalag är i 84 procent av fallen föremål för andras åtgärder. I första hand handlar det om små, sjuka eller övergivna barn, ett par gånger om kvinnor, som hotas av utvisning.

De neutralt beskrivna aktörerna dominerar utbudet - det neutrala svenska subjektet och det neutrala invandrade objektet; de speglar sig i varandra i det avseendet att den ene ger, talar och åtgärdar, medan den andre mottar, lyssnar och rättar sig. Först som negativt belastade kommer de invandrade aktörerna i närheten av de svenska aktörernas grad av aktivitet. Aktiviteterna är dock av olika slag.

Vart tionde svenskt subjekt ges en negativ karakteristik. Det är framför allt i samband med utvisningsbeslut som dessa "onda" svenska subjekt uppträder. Det handlar om känsllokalla byråkrater som blint verkställer lagen och skickar i väg små barn till ett liv i lidande.

Vart tredje subjekt med invandrarbakgrund ges en negativ karakteristik. Vad sysslar dessa aktörer med? Snatterier, våldtäkter, "människosmuggling", spridande av HIV-smitta.

RELATION

Det skeende, den handling, relation eller utsaga som rubrikerna beskriver har i 60 procent av fallen konfliktkaraktär. 18 procent av rubrikerna handlar om samförstånd eller solidaritet, medan 22 procent beskriver en neutral relation.

Det är möjligt att journalistik i invandrar- och flyktingfrågor inte skiljer sig i grad av konfliktorientering från annan nyhetsbevakning. Kanske ligger det i nyhetsrubrikens natur att vara konfliktorienterad.

Tabell 3. Relation mellan aktörer i olika medietyper. Procent.

	Morgon- tidningar	Kvälls- press	TT	TV- nyheter	Dagens Eko	Övriga	<i>Totalt</i>
Solida- risk	18	24	15	10	9	25	18
Neutral	25	9	28	19	22	19	22
Konflikt	57	67	57	71	69	56	60
Totalt	100	100	100	100	100	100	100
Antal rel	565	185	124	41	55	80	1050

Icke desto mindre är det intressant att notera att så stor del av utbudet i invandrar- och flyktingfrågor förses med en tydlig konfliktspekt. Betoningen på konflikt kan tyckas självklar inom ämnesområdena "rasism", "brott" och "utvisningar", men mindre självklar när flyktinginvandring och flyktingmottagande beskrivs. Inom de senare ämnesområdena kan fokuseringen på konflikt inte sällan uppfattas som ett val av perspektiv, där valmöjligheterna tydligt framgår, när man jämför rubriker över samma händelser i olika medier.

Kvällspressen skyr den neutrala relationen och kvällstidningarna, TV-nyheterna och Dagens Eko laddar de relationer som beskrivs med en konfliktspekt och/eller föredrar teman där konfliktladdningen är given, medan TT och morgontidningarna i större utsträckning gestaltar relationerna mellan subjekt och objekt i neutrala ordalag.

Handlingar, uttalanden och relationer som hamnar i kategorin "samförstånd, solidaritet" är något vanligare i kvällspressen och inom den lilla kategorin "övrig press". Kvällspressens överrepresentation beror på fokuseringen på utvisningsärenden, där också de svenskar som uttrycker solidaritet med den utvisningshotade i rikt mått kommer till synes - inte minst den egna tidningen - liksom den tidigare utvisningshotades tacksamhet mot tidningens och andra aktörers insatser.

"Övrig press" har en större andel material om integrationsfrågor - ofta featurematerial och personporträtt - än nyhetsmedierna. Samförståndsrelationen framträder överhuvudtaget oftast inom detta ämnesområde.

SAMMANFATTNING OCH DISKUSSION

Mediebilder och opinion.

I åttiotalets mediebilder hade invandrare och flyktingar för det mesta rollen som offer, kollektivt eller enskilt. De var offer för "människosmugglarna", offer för en cynisk flyktingpolitik, offer för diskriminering, för "svensk"

rasism och inte minst - offer för sin egen okunnighet och kultur (Brune 1990, 1995).

Under nittiotalet tycks i viss mån en svängning ha ägt rum inom journalistiken, med den innebörden att flyktingar och invandrare tilldelats mer aktiva roller i negativa sammanhang. Åsikten att journalistiken har beskrivit invandrare och invandring på ett missvisande positivt och överslätande sätt och att detta har lett till en förtroendekris för medierna, som i sin tur har ökat allmänhetens främlingsfientlighet, har förts fram i debatten vid ett flertal tillfällen sedan början på åttiotalet (Öberg 1985, Brune 1985, Ruth 1986, Guillou 1986, Brune 1986).

Mycket tyder på att dessa åsikter ledde till en förändring i journalistisk praxis under nittiotalet (Catomeris 1993, Brune 1994, 1995). De ämnesområden i svenska medier, där invandrare och flyktingar förekommer, har utökats med en relativt stor kategori brottsrapporterande artiklar. Utbudet i svenska medier har därmed kommit att mer likna det som beskrivs i undersökningar från andra länder (jfr Van Dijk 1993:248).

Langes och Westins attitydundersökning från 1993 påvisar en förändring i opinionens inställning till invandrare som har begått brott. Denna förändring har en motsvarighet i medieutbudet, i den meningen att både attitydundersökningens opinion och nyhetsmedierna 1993 fäster vikt vid ringare brott begångna av invandrare på ett annat sätt än tidigare.

Nyhetsmedierna uppmärksammar 1993 en typ av brott som vanligen inte har nyhetsvärde - snatterier, våldtäkter och enklare lurendrejerier - och anger den nationella bakgrunden eller invandrarbakgrunden hos förövarna på ett sätt som får just denna bakgrund att framstå som en förklaringsfaktor. Opinions å sin sida ger i ökad utsträckning uttryck för åsikten att invandrare som begår även ringare brott bör utvisas.

En viss samstämmighet finns också mellan mediernas bilder av flyktinginvandringen och en stor opinions önskan att begränsa densamma.

I rubrikerna framstår flyktinginvandringen ofta som ett hot som avvärjs eller måste avvärjas. Mer än hälften av alla rubriker med anknytning till flyktinginvandring eller flyktingpolitik gestaltar en konflikt.

Våren 1993 sker inte någonting nytt eller speciellt - det kommer inte något stort eller oväntat antal flyktingar till den svenska gränsen under denna period. Nyhetsrubrikerna uppehåller sig en hel del vid möjligheten av en ökad flyktinginvandring från tidigare Sovjetländer. "Hotande massinvandring", "invasion" och "regeringen förbereder sig" är vanliga formuleringar. Den så kallade människosmugglingen över Östersjön får också stor uppmärksamhet - åtminstone i relation till det lilla antal individer som lyckas ta sig till Sverige den vägen.

Detta konfliktperspektiv på flyktinginvandringen är inte nytt. Rubrikernas formuleringar 1993 har motsvarigheter 1984-1985, 1989 och under de första åren på nittiotalet. Under åttiotalet balanserades emellertid konfliktperspektivet av en större andel mediematerial som skildrade flyktinginvandring och flyktingpolitik i termer av solidaritet (Brune 1990). Våren 1993 uttrycks solidaritetsdimensionen endast i var tionde rubrik som handlar om flyktinginvandring/politik.

Rubriker som berör det praktiska flyktingmottagandet handlar var fjärde gång om samförstånd och solidaritet, medan 40 procent av dem anger att konflikt är för handen.

Fokuseringen på konflikt när det gäller invandrarverkets och kommunernas konkreta arbete med nyanlända flyktingar har antagligen blivit vanligare under nittioalet och detta kan delvis hänga samman med den tidigare nämnda förändringen i journalistisk praxis, mot en ökad betoning på invandringens problematiska sidor. Samtidigt har de arbetsmarknadsmässiga och ekonomiska förutsättningarna för ett lyckosamt integrationsarbete försämrats.

Rubrikerna 1993 beskriver alltså flyktinginvandring och flyktingmottagande som något som till stor del är konfliktartat, och solidaritetsdimensionen tycks vara nedtonad om man jämför med åttiotalets mediebilder. Rapporteringen om brott begångna av invandrare har ett tydligt ökat utrymme jämfört med åren 1985-1988.

Det finns med andra ord ett slags överensstämmelse mellan en förändring i mediebilderna och i opinionens inställning mellan 1987 och 1993.

Hur och varför förändringar av detta slag sker och hur samsyn eller samverkan mellan medier och opinioner uppstår - det är frågor för en annan typ av undersökning.

Den dubble Andre.

Vissa drag i rubrikernas gestaltningar av förhållandet mellan Sverige och dess Andra avspeglar antagligen djupt rotade kulturella och ideologiska perspektiv, som inte förändras med kortsiktiga förändringar i politik, konjunkturer och storlek på invandringen.

En rubrikanalys som denna kan inte säga mycket om nyheternas konkreta innehåll. Däremot kan den frilägga en struktur för hur invandrar- och flyktingfrågor rubriceras i svenska medier. I den struktur som jag har funnit framstår invandrare/flyktingar och svenskar i flera avseenden som varandras spegelbilder eller motsatser.

Det finns beröringspunkter mellan nyhetsrubrikernas gestaltning av dessa motsatsförhållanden och de mönster man funnit i populärkulturens bilder av orienten (Berg 1995) och i Västs diskurser om västvärlden kontra resten av världen (t ex Hall 1992, Ambjörnsson 1994).

Mest påtagligt framträder rubrikernas dikotomisering på handlings- eller aktörsplanet. Svenska aktörer - i första hand myndigheter och myndighetsföreträdare - uppträder som subjekt medan invandrarna/flyktingarna uppträder som objekt i fyra femtedelar av rubrikerna.

Men aktörerna tilldelas också andra egenskaper - här grovt klassificerade som positiva, negativa eller neutrala - som gör att invandrare/flyktingar kommer att framstå som de svenska aktörernas motpol.

Zizeks påstående, att "den Andre" tillåts väcka sympati i sin egenskap av offer, men att samme "Andre" framstår som negativ och hotfull när han identifieras som handlande subjekt, bekräftas i viss mån. De invandrare/flyktingar som skildras sympativäckande i rubrikerna är till övervägande del små sjuka eller övergivna barn, någon gång kvinnor, som riskerar att utvisas ur landet av en hård och brutal invandrarbyråkrati. I dessa dramer intar alltid flyktingen rollen som objekt - och, måste man säga,

som offer. Det är också intressant att notera att när flyktingen/invandraren uppträder som subjekt i rubrikerna, så är det relativt ofta som brottsling.

I kvällspressen dominerar dessa två bilder av invandraren/flyktingen. Det är här man kommer närmast den "stereotypa dualism" (Hall, 1992), där den Andre framstår som två varandra motsatta varianter av det som Vi inte är - antingen ett oskyldigt lidande offer för vårt samhälles brutalitet eller ett främmande hot mot samma samhälles lag och ordning.

Referenser:

- Ambjörnsson, R. (1994). *Öst och väst. Tankar om Europa mellan Asien och Amerika*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Bengtsson, C. & Månsson, M. (1992) *Flyktingarna från det forna Jugoslavien - Ett problem i pressen. Smålandspostens bild av flyktingar i samband med öppnandet av flyktinglussarna i Växjö*. Högskolan i Växjö, Samhällsvetenskapliga institutionen. Uppsats för 60 poäng i Medier och kommunikation.
- Berg, M. (1995) Längtan till Orienten. I *Främlingen i byn*. Ottar 3/95. Stockholm: RFSU.
- Brune Y. (1985) "Journalisten som verklighetens dramaturg" i *Invandrare i tystnadsspiralen. Journalisten som verklighetens dramaturg*. En rapport från Diskrimineringsutredningen. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Brune Y. (1986) Debatten om zigenarprogrammet. Tigandet gäller mer än brotten. *Dagens Nyheter* 19 december.
- Brune Y. (1990). *Flyktingfrågorna i pressen 1985-1988*. Stockholm: Delegationen för invandrarforskning.
- Brune Y. (1993). "Vi och Dom". *Invandrare & Minoriteter* 3/1993.
- Brune Y. (1994). "Var plåga har sitt skri för sig ... Om massmediernas roll i opinionsbildningen." *Ny i Sverige* 3/94. Norrköping: Statens invandrarverk.
- Brune Y. (1995). "Invandrare och flyktingar i pressen" i Westin C. red. *Invandring och ungdomsopinion*. Stockholm: Ungdom mot rasism och Civildepartementet.
- Catomeris, C. (1993) Myten om det olyfta locket. *OrdfrontMagasin* 6/93
- Cottle, S. (1992) "'Race', Racialisation and the Media: A Review and Update of Research." *Sage Race Relations Abstracts* 17(2).
- Critcher, C., Parker, M. & Sondhi R. (1977) "Race in the Provincial Press" i UNESCO (ed.) *Race, Ethnicity and the Media*. Paris: UNESCO.
- Daniel, J. & Allen, A. (1988) "Newsmagazines, Public Policy, and the Black Agenda" i G. Smitherman-Donaldson & T. A. Van Dijk (eds) *Discourse and Discrimination*. Detroit, MI: Wayne State University Press.
- Demker, M. (1993). "Stäng gränserna!?" Svenskarnas åsikter om flyktingmottagning. I red. Holmberg, S. & Weibull, L. :*Perspektiv på krisen*. SOM-rapport nr 9. Göteborg: SOM-institutet.
- Demker, M. (1996). Blott Sverige svenska krusbär har. I red. Holmberg, S. & Weibull, L.: *Mitt i nittioalet*. SOM-rapport nr 9. Göteborg: SOM-institutet.
- Downing, J. (1985) "Coillions ... Shyned in an Høgges Toord" British News Media Discourse on "Race" i T. A. Van Dijk (ed) *Discourse and Communication*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Downing, J. (1988) "The Cosby Show and American Racial Discourse" i G. Smitherman-Donaldson & T. A. Van Dijk (eds) *Discourse and Discrimination*. Detroit, MI: Wayne State University Press.

- Entman, R. (1990) "Modern Racism and the Images of Blacks in Local Television News." *Critical Studies in Mass Communication* Vol 7 no. 4.
- Ettema, J. S. (1990) "Press Rites and Race Relations: A Study of Mass-Mediated Ritual." *Critical Studies in Mass Communication* Vol 7 no. 4.
- Fiske, J. (1994) *Media Matters. Everyday Culture and Political Change*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Fowler, R. (1991) *Language in the News. Discourse and Ideology in the Press*. London: Routledge.
- Guillou, J. (1986) Jan Guillou svarar Arne Ruth. Tystnadens tyranni leder till rasism. *Dagens Nyheter* 6 december.
- Hall, S. (1990) "The Whites of Their Eyes: Racist Ideologies and the Media", i M. Alvarado & J.O. Thompson (eds) *The Media Reader*. London: British Film Institute.
- Hall, S. (1992) "The West and the Rest: Discourse and Power." I eds: Hall, S: & Gieben, B. *Formations of Modernity*. Cambridge: Polity Press.
- Hall, S., Critcher, C., Jefferson, T., Clarke, J. & Roberts, B. (1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. Basingstoke: Macmillan.
- Hansen, A. & Murdock, G. (1985) "Constructing the Crowd: Populist Discourse and Press Presentation." i V. Mosco & M. Wasko (eds.) *Popular Culture and Media Events*. The Critical Communication Review Vol. III. New Jersey: Ablex.
- Hartmann, P. & Husband, C. (1974) *Racism and the Mass Media*. London: Davis Poynter.
- Hartmann, P., Husband, C. & Clark J. (1974) "Race as news. A Study of the Handling of Race in the British Press from 1963 to 1970" i UNESCO (ed.) *Race as News*. Paris: UNESCO.
- Hedman L. (1985) *Invandrare i tystnadsspiralen. En explorativ studie av invandrarbilden i massmedia*. En rapport från Diskrimineringsutredningen. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.
- Hultén B. - Lugn A. - Thurén T. (1988) *Journalister Invandrare Flyktingar*. Stockholm: Journalisthögskolan i Stockholm.
- Jarlbro, G. (1989). En kvalitativ studie av hur människor upplever tidningsinnehåll. Ur Weibull, L. & Björkqvist, K. red. *Dagspressen och dess läsare. Empiriska studier av dagspressens utveckling under 1980-talet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Leivik Knowles, B-M., Nohrstedt, S. A , Petterson, C. & Skoglund, P. (1995). *Möta eller mota - en analys av flyktingmottagning på Gotland..* Novemus, Högskolan i Örebro och Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Löwander B. (1993) "Massmedierapportering om etniska relationer" *Invandrare & Minoriteter* 1/1993.
- Martindale, C. (1990) Coverage of black americans in four major newspapers 1950-1989. *Newspaper Research Journal* 11(3), Summer 1990.
- Morley, D. (1983) "Cultural transformations: the politics of resistance." i H. Davis & P. Watson (eds.) *Language, image, media*. Oxford: Basil Blackwell.

- Nohrstedt, S. A. & Ekström, M. (1994) *Ideal och verklighet. Nyhetsjournalistikens etik i praktiken*. Projektet Journalistikens normer. Rapport 2. Högskolan i Örebro.
- Report of the National Advisory Commission on Civil Disorders*, 1968. ("The Kerner Report".) New York: A Bantam Book.
- Ruth, A. (1986) Arne Ruth diskuterar Jan Guillous zigenarprogram. Myten om Kulturell Apartheid. *Dagens Nyheter* 30 november 1986.
- Ströman, M. (1992) *Invandrare i press - en studie av fyra dagstidningars artiklar om invandrare under mars 1992*. Göteborgs universitet: Institutionen för svenska språket.
- Sykes, M. (1985) "Discrimination in Discourse" i T. A. Van Dijk (ed) *Handbook of Discourse Analysis*, Vol 4. London: Academic Press.
- Sykes, M. (1988) "From "Rights" to "Needs": Official Discourse and the "Welfarization" of Race." i G. Smitherman-Donaldson & T. A. Van Dijk (eds) *Discourse and Discrimination*. Detroit, MI: Wayne State University Press.
- Trew, T. (1979 a) "Theory and ideology at work." i R. Fowler, B. Hodge, G. Kress & T. Trew (eds) *Language and control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Trew, T. (1979 b) "What the papers say: linguistic variation and ideological difference." i R. Fowler, B. Hodge, G. Kress & T. Trew (eds) *Language and control*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Van Dijk, T. A. (1988) "How "They" Hit the Headlines: Ethnic Minorities in the Press." i G. Smitherman-Donaldson & T. A. Van Dijk (eds) *Discourse and Discrimination*. Detroit, MI: Wayne State University Press.
- Van Dijk, T. A. (1989) "Mediating racism. The role of the media in the reproduction of racism." i R. Wodak (ed.) *Language, Power and Ideology*. Amsterdam: John Benjamins.
- Van Dijk, T. A. (1991) *Racism and the Press*. London: Routledge.
- Van Dijk, T. A. (1993) *Elite Discourse and Racism*. Newbury Park CA: Sage.
- Westin, C. (1984) *Majoritet om minoritet. En studie i etnisk tolerans i 80-talets Sverige*. En rapport från Diskrimineringsutredningen. Stockholm: Liber.
- Wilson, C. & Gutiérrez, F. (1985) *Minorities and Media. Diversity and the End of Mass Communication*. Newbury Park, CA: Sage.
- Zizek, S. (1994). "Sorgsna sånger ersätter handling" i *Dagens Nyheter* den 1 juni 1994.
- Öberg, K. (1985) Hört, sett och läst. Intryck av invandrarbilden i massmedia. I *Invandrare i tystnadsspiralen. Journalisten som verklighetens dramaturg*. En rapport från Diskrimineringsutredningen. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

BILAGA

"Kodbok" till studien Svenskar, invandrare och flyktingar i rubrikerna.

Kategoriseringen syftar till att fånga upp vilka ämnesområden som är aktuella under perioden samt hur relationen mellan å ena sidan svenskar och det svenska samhället och å andra sidan flyktingar/invandrare framstår i rubrikerna.

Följande sex variabler undersöks:

1. Medium.

De medier som ingår i undersökningen är morgontidningar i storstäderna, kvällstidningar, TT, rikstäckande TV-nyheter och Dagens Eko. Artiklar i Dagen liksom i regionala bilagor till morgontidningarna har jag fört samman i kategorin "Övriga". Artiklarna i denna kategori utgör 8 procent av materialet och de skiljer sig i viss mån från det mer nyhetsbetonade materialet i de andra medierna.

2. Ämne.

Ämnesområdena är sex:

Flyktinginvandring/flyktingpolitik,
flyktingmottagande,
utvisningsfall,
integrationsfrågor,
rasism,
brott.

Rubriker med anknytning till flyktingar har jag alltså spaltat upp i tre ämnesområden.

Nyheter med anknytning till flyktinginvandring och den del av flyktingpolitiken som handlar om utlänningslagstiftning hänförs till en kategori; nyheter som rör det praktiska genomförandet av flyktingmottagandet, framför allt på lokal nivå, till en annan; och nyheter som handlar om utvisningar av enskilda flyktingar får slutligen en egen kategori.

Material som handlar om invandrarens liv som invånare i Sverige, till exempel nyheter som rör arbetsliv och boende, valdeltagande, hemspråks- och religionsfrågor, hänför jag till kategorin "integration".

Kategorin "rasism" i detta material omfattar både nyheter om rasistiska eller främligsfientliga yttringar i samhället och nyheter om olika initiativ för att förebygga eller stävja rasism.

Brottsliga handlingar med rasistiska förtecken kategoriseras som "rasism" och räknas inte in i kategorin, "brott", som jag sparar för

brottslighet där invandrare/flyktingar, och i ett par fall utlänningar, är aktörer.

Kategorin "brott" innehåller dels rubriker som handlar om "människosmugglingen", där de som utpekats som skyldiga ibland är sverigeboende och ibland är utlandsboende. Dels innehåller kategorin rubriker som handlar om olika slag av brott inom landet, där förövarna med något undantag utpekats som flyktingar/invandrare.

3. Subjekt.

Som subjekt betecknas den eller de aktörer som utgör formellt subjekt i rubriken, eller om subjekt saknas, den eller de aktörer som är ansvariga för den handling, det uttalande eller den relation som rubriken beskriver.

Svensk/invandrare/utländsk är variabelvärden och dessa kan i sin tur ha tre egenskaper: Positiv/neutral/negativ.

4. Objekt.

Som objekt betecknas den eller de aktörer som är objekt för den handling, det uttalande eller skeende som rubriken beskriver.

Svensk/invandrare/utländsk är variabelvärden och dessa kan i sin tur ha tre egenskaper: Positiv/neutral/negativ.

5. Relation.

Variabeln anger vilket slag av handling, skeende, utsaga eller relation, som rubriken beskriver. Variabeln har tre värden: Solidaritet-samförstånd/neutralitet/konflikt.

6. Emfas.

Variabeln har tre värden som anger rubrikens storlek eller nyhetsinslagets längd.